

buy IT fair

duurzaam inkopen
van computers

1

In het kort

Desktop computers, laptops, notebooks, servers, datacenters zijn de laatste twintig jaar onmisbaar geworden. Geen enkele organisatie kan tegenwoordig nog zonder. In Nederland wordt veel geld uitgegeven aan IT hardware. Zo is tussen de 15-20% van de Nederlandse overheidsuitgaven ICT gerelateerd.¹ Ook universiteiten en bedrijven zijn grootverbruikers van IT hardware. Door de omvangrijke volumes die deze partijen inkopen hebben zij een grote inkoopmacht ten opzichte van de leveranciers en producenten van IT hardware.

De elektronica-industrie genereert economische groei en biedt wereldwijd werkgelegenheid. De sector kent echter ook schaduwzijden. Zo kampt deze sector, ondanks een schoon en innovatief imago, met grote duurzaamheidsproblemen. Schendingen van mensenrechten en structurele arbeidsconflicten zijn, naast de zorgwekkende milieuproblematiek, aan de orde van de dag. Dit speelt zowel bij de grondstofwinning als bij de productie van onderdelen en verwerking van afgedankte IT hardware. Grondstoffen, onderdelen en eindproducten gaan de halve wereld over voordat ze hun eindbestemming bereiken. Een gedegen inzicht in deze complexe productieketen ontbreekt. Hierdoor is het moeilijk om bedrijven aansprakelijk te stellen als blijkt dat de arbeids- en milieuwetgeving niet wordt nageleefd.

Procure IT Fair ziet duurzaam inkopen als een effectief middel om computerproducenten aan te zetten tot duurzaam beheer van hun productieketen. Verbeterde milieuzorg, goede arbeidsomstandigheden en naleving van arbeidsrechten in de wereldwijde elektronica-sector zijn daarbij het uiteindelijke doel. *Procure IT Fair* geeft aan welke rol inkopende organisaties kunnen spelen, en laat aan de hand van concrete voorbeelden zien hoe sociale en milieucriteria in aanbestedingsprocedures kunnen worden opgenomen.

2

3 4

Problemen

In de elektronica-sector bestaan grote problemen; zowel bij de winning van grondstoffen, als bij het productieproces en de verwerking van elektronisch afval. Dit is meerdere malen aangetoond door onderzoek van SOMO en andere organisaties.²

Grondstoffen

Elektronische apparaten bevatten gemiddeld zo'n dertig verschillende metalen. Het delven van deze metalen staat vaak op gespannen voet met traditionele visserij, landbouw of veeteelt en draagt zelden bij aan duurzame lokale ontwikkeling. De spanningen tussen mijnbouwbedrijven en lokale gemeenschappen kunnen hoog oplopen. Van goed overleg met de bevolking of compensatie voor geleden schade is vaak geen sprake. Sommige metalen worden gewonnen in conflictgebieden of in ontwikkelingslanden met een instabiel bestuur. Notoir zijn de mensenrechtenschendingen en jammerlijke arbeidsomstandigheden bij de winning van grondstoffen in de Democratische Republiek Congo. De handel in deze conflictgrondstoffen draagt aantoonbaar bij aan de financiering van de slepende conflicten in de Centraal-Afrikaanse regio.

Arbidsomstandigheden bij de productie

De productie van computers heeft zich in de laatste decennia naar lagelonenlanden verplaatst. Daarnaast vindt er steeds meer *outsourcing* plaats; merkbedrijven produceren steeds minder zelf. Deze industrie zit vaak in zogenaamde Speciale Economische Zones, waar bedrijven grote belastingvoordelen genieten en waar arbeidswetgeving wordt opgeschort. De productie van onderdelen en de assemblage van eindproducten in landen als China, de Filipijnen, Thailand, Mexico, Hongarije en Roemenië wordt gekenmerkt door slechte arbeidsomstandigheden. De nationale arbeidswetgeving zit vaak niet eens zo slecht in elkaar, maar de naleving ervan is gebrekkig. Vakbondsvrijheid is niet gegarandeerd, integendeel; het openlijk ondernemen van vakbondsactiviteiten kan werknemers op ontslag komen te staan. Werknemers worden monddood gemaakt en kunnen niet voor hun rechten opkomen. De lonen zijn laag, soms zelfs onder het wettelijke minimum. Van een 'leefbaar loon' is vrijwel nooit sprake. Werknemers maken lange dagen. Het is niet ongewoon dat mensen twaalf uur per dag werken en dat zes tot zelfs zeven dagen per week. Door de lage lonen en/of de repressieve houding van het management, zien werknemers zich vaak gedwongen overwerk te accepteren. Aandacht voor veiligheid en gezondheid op de werkplek is niet vanzelfsprekend. Werknemers die te laat komen of fouten maken worden bestraft met looninhouding.

Kwetsbare werknemers

In de gehele productieketen van computers werken veel kwetsbare groepen werknemers, zoals vrouwen en arbeidsmigranten. De sociale en juridische status van deze werknemers is vaak erg onzeker. Het gros van de werknemers in deze sector in China is bijvoorbeeld afkomstig van het platteland en heeft grote moeite om zich in de snelgroeiende miljoenensteden staande te houden. Onder invloed van de mondiale economische crisis stoten bedrijven vaste werknemers af en wordt er meer en meer met tijdelijke arbeidscontracten gewerkt. De werkzekerheid van honderdduizenden werknemers is daardoor op de tocht komen te staan.

E-waste

Computers kunnen duurzaam worden gerecycled, maar in de praktijk gebeurt dit nauwelijks. Veel producten eindigen als elektronisch afval dat in ontwikkelingslanden wordt gedumpt. West-Afrika en China zijn bekende bestemmingen. India kent een enorme productie van IT hardware voor eigen gebruik en kampt als gevolg daarvan met een toenemende stroom afval. De afvalverwerking is een bij uitstek informele sector waarin arbeidswetgeving niet wordt nageleefd. Mensen maken lange dagen voor weinig geld in ziekmakende omstandigheden.

De Nederlandse overheid en duurzaam inkopen

Het is breed geaccepteerd dat institutionele gebruikers van bijvoorbeeld computers hun inkoopmacht kunnen aanwenden om duurzaamheidsdoelstellingen te realiseren, onder andere door het opleggen van criteria bij aanbestedingen. Er zijn goede voorbeelden van overheden die op deze wijze trachten bij te dragen aan vermindering van de CO₂ uitstoot. Ook de herintreding van langdurig werklozen wordt op deze wijze mogelijk gemaakt. Daarnaast kunnen criteria worden geformuleerd met betrekking tot duurzaam beheer van de productieketen en goede arbeidsomstandigheden.

In 2005 heeft de Nederlandse regering de ambitie uitgesproken dat met ingang van 2010 duurzaamheid als zwaarwegend criterium meegenomen zou worden bij 100% van de rijksoverheidsinkopen. Voor de lagere overheden gold de doelstelling van 50%. Duurzaamheid heeft hier niet alleen betrekking op milieukwesties, maar ook op arbeidsomstandigheden. De overheid verwijst hierbij naar de kernconventies van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO). Om deze doelstelling te realiseren heeft het AgentschapNL (voorheen SenterNovem) voor een scala aan productgroepen duurzaamheidscriteria opgesteld. De milieucriteria zijn productspecifiek. Daarnaast zijn algemene sociale criteria geformuleerd die voor alle productgroepen gelden. Hoewel het jaar 2010 al ruimschoots is begonnen, zijn de sociale duurzaamheidscriteria nog altijd niet definitief vastgesteld. Op het moment van schrijven is het zo dat "de sociale criteria niet onder de doelstelling van 100% (75%/50%) Duurzaam Inkopen in 2010 vallen", maar dat het wel "gewenst is de criteria toe te passen".³ Deze formulering gaat echter voorbij aan de noodzaak om werk te maken van naleving van arbeidsrechten in internationale productieketen en lijkt een verslapping van de ambities die de overheid eerder heeft verwoord.

Ook voor hardware heeft AgentschapNL duurzaamheidscriteria geformuleerd. In SOMO's optiek hebben deze productspecifieke criteria bijzonder weinig om het lijf, aangezien ze alleen milieuaspecten betreffen met een nadruk op energieverbruik. Vrijwel alle computers die tegenwoordig op de markt gebracht worden, hebben het door AgentschapNL vereiste EnergyStar 5 label al. Specifieke sociale criteria die arbeidsomstandigheden in de elektronica-sector reguleren zijn er niet, ondanks de enorme problemen. Hoewel de criteria op dit moment herzien worden, legt de Nederlandse overheid de lat niet erg hoog.

² SOMO, *Configuring Labour Rights. Labour Conditions in the Production of Computer Parts in the Philippines*, juli 2009. SOMO, *Computer Connections: Supply chain policies and practices of seven computer companies*, mei 2009. SOMO en WAC, *Producing Computer Hardware: An Investigative Report on Labour Conditions in the Supply Chain of the ICT Sector, in the Philippines*, april 2007.

¹ In 2006 ging het om 17%, met een totale waarde van 906 miljoen euro, Factsheet Rijksbrede inkoopanalyse april 2008.

³ http://www.senternovem.nl/duurzaaminkopen/nieuwsbrieven/oktober_2009/eerste_stap_voor_sociale_criteria.asp.

Procure IT Fair legt de lat hoger

In het kader van *Procure IT Fair* pleit SOMO voor het hanteren van ambitieuze criteria om aanbieders van computers te motiveren daadwerkelijk verbeteringen in de productieketen door te voeren. SOMO beschouwt de criteria die door AgentschapNL zijn ontwikkeld als ondergrens. Om de computerindustrie te verduurzamen is er méér nodig. Overheden, publieke instellingen en bedrijven moeten tenminste de volgende eisen aan aanbieders stellen:

- 1 Aanbieders dragen zorg voor arbeidsomstandigheden in de *gehele productieketen*. Arbeidsomstandigheden zijn een relevant inkoopcriterium en moeten minimaal voldoen aan de normen van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO):
  - > Vrijheid van vakvereniging
  - > Verbod op dwangarbeid
  - > Verbod op kinderarbeid
  - > Verbod op discriminatie
  - > Recht op werkzekerheid
  - > Recht op veilige en gezonde arbeidsomstandigheden
  - > Beperking van de dagelijkse en wekelijkse werkuren
  - > Recht op een leefbaar loon
- 2 Aanbieders zijn transparant met betrekking tot hun productieketen en hun toeleveranciers.
- 3 Bedrijven die mensenrechten of arbeidsrechten schenden, worden uitgesloten van openbare aanbestedingen.
- 4 Aanbieders garanderen duurzame afvalverwerking.
- 5 Aanbieders verschaffen inzicht in de herkomst van gebruikte materialen.
- 6 Aanbieders garanderen dat de inkoop van hardware niet leidt tot bovenmatige druk op levertijden, lonen en arbeidstijden elders in de productieketen.
- 7 Er gelden duidelijke criteria voor energie-efficiëntie, lage stralingswaarden, geluidsoverlast en CO₂-uitstoot.
- 8 Er wordt gezocht naar apparatuur met een laag percentage giftige stoffen en een lange levensduur.
- 9 Duurzame afvalverwerking van gebruikte hardware wordt gegarandeerd.

5 6

7 8

Europese praktijk

Ook de Europese Unie (EU) doet een beroep op overheden om maatschappelijk verantwoord ondernemen te stimuleren en moedigt hen aan om rekening te houden met duurzaamheidsaspecten bij het inkopen van ondermeer computers. Net als bij AgentschapNL zijn er op de website van de EU handige documenten te vinden die duurzaam inkopen een stapje dichterbij brengen. De *Green Public Procurement Toolkit* bevat tips om inkopers verder te helpen bij het duurzaam inkopen van IT hardware.⁴ Er bestaan verschillende initiatieven om duurzaam inkopen te stimuleren. Ondertussen hebben 29 steden en gemeenten zich aangesloten bij de internationale Procura+ campagne van ICLEI – Local Governments for Sustainability.⁵ Deze campagne heeft tot doel overheidsinstanties en publieke instellingen te ondersteunen bij het realiseren van duurzaam inkopen.

Het kan!

In het Zwitserse Zürich moeten volgens gemeentelijk besluit bij tenders de omstandigheden in de gehele productieketen worden meegenomen. Bovendien zijn er minimumcriteria geformuleerd die de fundamentele verdragen van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) omvatten. Voor enkele specifieke productgroepen - waaronder ook hardware - is er bovendien een aantal aanvullende criteria geformuleerd. In 2008 heeft de gemeente Zürich een tender uitgeschreven voor een raamwerkcontract voor computers. Hierin zijn deze aanvullende criteria ingepast binnen de gunningscriteria. Duurzaamheid heeft een gewicht van 18% gekregen in de gunningscriteria. De partij die de tender gewonnen heeft is nu contractueel gebonden de IAO verdragen na te leven. Schending van deze verdragen kan een boete of annulering van het contract betekenen.

Sinds 2008 worden aanbieders in de Duitse deelstaat Beieren uitgesloten van inschrijving op tenders als zij in strijd handelen met het IAO verdrag 182 aangaande het verbod op uitbuiting door middel van kinderarbeid. In de rechtsopvatting van de Beierse deelstaatregering is kinderarbeid een schending van de menswaardigheid zoals bedoeld in artikel 1 van de Duitse grondwet. Aanbieders moeten bovendien garanderen dat ook hun onderaannemers en toeleveranciers hun producten zonder kinderarbeid vervaardigen.

⁴ http://ec.europa.eu/environment/gpp/toolkit_en.htm

⁵ www.procuraplus.org

Wie doet wat

Om tot een daadwerkelijk duurzame productieketen van computers te komen, moet er voldoende draagvlak zijn bij alle schakels in deze keten. *Procure IT Fair* richt zich tot verschillende betrokken partijen: aanbieders (in eerste plaats de computerproducenten, maar ook IT service providers en re-sellers), beleidsmakers, inkopers en gebruikers. Als deze partijen hun invloed aanwenden, zal dit leiden tot een verbetering van de arbeidsomstandigheden en milieuzorg in de hele productieketen.

Beleidsmakers Het wettelijke, regulerend kader dat de overheid neerzet is cruciaal. Beleidsmakers bij de overheid spelen een belangrijke rol bij het vormgeven van dit kader. Maar ook het interne inkoopbeleid van overheden, bedrijven en andere organisaties kan een belangrijke marktwerking en maatschappelijke uitstraling hebben. In algemene zin bepalen beleidsmakers het bredere beleid waarbinnen het inkoopbeleid van (hun) organisaties vorm krijgt. Door in dit kader sociale- en milieucriteria op te nemen wordt draagvlak gecreëerd voor de duurzame aanbesteding van, bijvoorbeeld, computers. Hierbij moeten arbeidsrechten en milieuzorg in de gehele productieketen als brede doelstelling voor de gehele organisatie opgenomen worden. Een volgende stap is het inbedden van deze doelstellingen in dagelijkse inkooppraktijk. Beleidsmakers hebben vervolgens ook een verantwoordelijkheid om het publieke draagvlak voor deze aanpak te vergroten.

Inkopers Inkopers formuleren de criteria van specifieke aanbestedingen en kunnen zo aanbieders vragen om maatregelen te nemen die arbeidsomstandigheden en milieuzorg in de productieketen daadwerkelijk verbeteren. *Procure IT Fair* heeft een voorbeeldintentioneverklaring opgesteld om inkopers van IT hardware een handvat te bieden bij het inkoopproces. In deze intentioneverklaring wordt een aantal punten opgesomd dat tijdens het inkoopproces meegenomen kan worden. Communicatie met de aanbieder is hierbij cruciaal. Hoewel het op dit moment niet mogelijk is om te kiezen voor volledig duurzaam geproduceerde IT hardware, kunnen er wel sociale criteria worden gesteld – als gunningscriteria of aanvullende contractvoorwaarden. In de publicatie *buy IT fair. Handleiding voor het duurzaam inkopen van computers* wordt in detail ingegaan op deze mogelijkheden.

Gebruikers Ook institutionele en individuele gebruikers van computers spelen een rol in het op de kaart zetten van duurzaamheidskwesties, zoals milieuvuiling en arbeidsomstandigheden. Als gebruikers een duidelijke vraag naar duurzaam geproduceerde IT hardware formuleren, neemt de druk op beleidsmakers en inkopers toe. Ambtenaren, werknemers, vakbondsleden, studenten, et cetera kunnen bij de ministeries, gemeenten, bedrijven of universiteiten waar zij aan verbonden zijn hun invloed doen gelden, en zo de markt in beweging brengen.

SOMO is een *not for profit* onderzoeks- en adviesbureau dat sinds 1973 onderzoek doet naar de gevolgen van bedrijfsbeleid van multinationale ondernemingen en naar de gevolgen van de internationalisering van het bedrijfsleven wereldwijd. SOMO wil bijdragen aan wereldwijde duurzame economische, sociale en ecologische ontwikkeling. Door het uitvoeren van veranderingsgericht onderzoek wil SOMO de positie van maatschappelijke organisaties, arbeiders en lokale gemeenschappen versterken en zo armoede, uitbuiting en milieuvuiling bestrijden. SOMO is sinds 2003 actief op het gebied van duurzaam inkopen met een duidelijke focus op sociale criteria. Sinds 2004 doet SOMO onderzoek naar productieomstandigheden in de elektronica-sector. SOMO heeft sinds die tijd een veelheid aan rapporten gepubliceerd waaruit blijkt dat verduurzaming van de productieketen van elektronica zeer noodzakelijk is. In 2010 is SOMO begonnen met het in kaart brengen van Europese *best practices* op het gebied van het duurzaam inkopen van IT hardware.

De uitgave *Buy IT Fair. Handleiding voor het duurzaam inkopen van computers* laat concreet zien hoe inkopers duurzaamheidseisen in tenders kunnen opnemen en zo een positieve bijdrage kunnen leveren aan de verduurzaming van de computerindustrie. <http://somo.nl/dossiers/mvo/duurzaam-inkopen>.

De *Procure IT Fair Company Monitor* verschaft actuele informatie over duurzaamheidskwesties bij 's werelds elf grootste computerbedrijven. De *Company Monitor* mikt vooral op inkopers. <http://procureitfair.org/companies-en>.

Procure IT Fair is een coalitie van Europese maatschappelijke organisaties die tot doel hebben duurzaamheid in de toeleveringsketen van IT hardware te bewerkstelligen door middel van openbare aanbestedingen. Deelnemende organisaties zijn actief in Duitsland, Oostenrijk, Tsjechië, Nederland (SOMO), Hongarije en Spanje. www.procureitfair.org.

In de publicatie *Reset. Corporate social responsibility in the global electronics supply chain* (2009) van GoodElectronics en het Nederlandse MVO Platform wordt een uitgebreid overzicht gegeven van problemen in de elektronica-sector wereldwijd, met de nadruk op oplossingen. http://goodelectronics.org/publications-en/Publication_3248.

Colofon

Maart 2010

SOMO
Sarphatistraat 30
1018 GL Amsterdam
Nederland

T + 31 (0)20 6391291
F + 31 (0)20 6391321

info@somo.nl
www.somo.nl

Auteurs Pauline Overeem, Tim Steinweg en Virginia Sandjojo, op basis van *Buy IT fair. Handleiding voor het duurzaam inkopen van computers*, September 2009.

Redactie Carolien Ceton

Grafisch ontwerp Justine van Heusden, JUSTAR.NL

Publicatie Stichting Onderzoek Multinationale Ondernemingen (SOMO)

Licentie Op dit document is een Creative Commons Licentie van toepassing: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/deed.nl>

Financiering Deze publicatie is tot stand gekomen met steun van de Europese Commissie.

ISBN 978-90-71284-54-0

